

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الكتاب الأول في بيان أسرار الألف باء

بسم الله الرحمن الرحيم كتاب في بيان أسرار الألف باء

مطبع في دار المطبعات
درب شاه عباس

المقدمة في المبادئ

الفصل الأول في العروض

لے واقعاتیہ خبر
لازمی اعلیٰ شجر
بل بعض اقسام
وامداد ابو جیب
بعض الابا
سببیت خبر علی
سن اقصی
والقول دامنہ
عمر فضی
طی و مکان
پیو و م ان بعض
الاشعار و انزیر
و فی

التحقيق والوقاية
في مكافحة الفساد

پیشانی پر

القافية بعد

کشف خفا والایکبر

فائز علی وزن
محققان

فَاعْلَامُ

من فاعلين
من المولى الجوزي

حضرت

دینار

ما القيسير في ما وزن
مستند

فصل فی تفسیر علم

ن

صحة وُسْقُها فنوضع الشعر من حيث الوزن وهو عند الشعر اقول
موزون ^{لله} عذرا قبل سقني ايضا ولو تقديره موزون ^{لله} بقسر ان ^{لله} الحديث
ومن لم يجد ليس بشعر ^{لله} وعرضه ^{لله} عن الخطا في وزن الشعر قبل
العروض ^{لله} لا يحتاج اليه فان الذوق ^{لله} كيفية ^{لله} ومن لا ذوق له لا نفع له فيه
واحتج ان الذوق ان كان كافيا في الجملة لكن احاطة بالاوزان ^{لله} العقل
والزخافات والامتيار بين المتشاكل والمتشابهات والاطلاع
على الاوزان الغير لطبعيات ^{لله} انما يحصل من العروض ^{لله} فهو للاديب
من العروض مع ان عاودم الذوق طبعه يحصل له بملكة العروض ^{لله} في
اصح ^{لله} الفصل الاول في انفكاك الجوز من الدوائر المفيدة للناظرين
البصائر وزن الشعر العربي على استقراره واضح ^{لله} اصنافه ^{لله} يرجع الى خمسة
اصلا سبعا بالجوز اوزاد الانفخش ^{لله} احدا فالجميع ^{لله} عشر ترجع الى

[illegible]

• الفن الاول في العرض

الفصل الأول في الفكاك والبص

۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

[illegible]

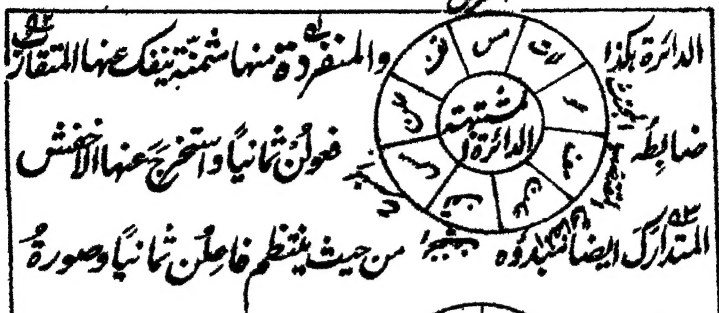
عزت علی اللسان
عمتی اقاواته
لا تقابل الیاب یمن لیسید
البحر و الغرق فی انوار الفانیات
اخت "امنه دایم فیه"
شاید این شخصیتها را باید
در مجموع در ادراک و تامل

او الذیج الاشغال الیوم

وصورة الدائرة هكذا
 ينفك عنها الأربع
 ثا والر خبر مبدؤه من حيث ينظم مستفعلن ثا والر خبر مبدؤه من حيث ينظم
 فاعلاتن ثا وصورة الدائرة هكذا
 مسترسه ينفك عنها الأربع
 ينظم مستفعلن مستفعلن مفعولات مرتين المنسوخ مبدؤه من حيث
 ينظم مستفعلن مفعولات مستفعلن مرتين والتخفيف مبدؤه من حيث
 ينظم فاعلاتن مس تفع ل ن فاعلاتن مرتين والمضارع مبدؤه
 من حيث ينظم مفاعيلن فاعلاتن مفاعيلن مرتين والمقتضب مبدؤه
 من حيث ينظم مفعولات مستفعلن مستفعلن مرتين والمجث مبدؤه
 من حيث ينظم مس تفع ل ن فاعلاتن فاعلاتن مرتين وصورة

[illegible]

القنينة الأولى في العروض

[illegible]

الفصل الثاني في العبادات

الدائرة هكذا
الآيات

واجزأها البيت إن استوفى أجزاء

دائرة فاما حشوة كعروضة وضرب فقام اولاً نواف فماتبيان فالاول

في الكامل والرجز والخفيف والمتقارب المتدارك والمثنائي في

الطويل والبسيط والوافر والكامل والخبر والسريع والمنسرح والرملي

وأنه في التقارب المتدارك الألفان ينقص مجزأ من بناءه فمجرؤ

ووجهه المديو والفرج والمضارع والمقنن اجتهاد حوازم البسيط

والوافر والكمال والرحم والرحل والخييف والمتقارب والمتدارك

کتابت من
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على محمد وآله الطيبين
الطاهرين المعصومين
وآل البيت اطهارا

الفصل الأول في العروض.

الرَّحْمَةُ الْمَنْسُوحَةُ أَوْ مَجْزُوءَةُ أَجْزَاءُ وَقِيَّاسُهُ أَنْ يَسْمِيَ مَشْطُورَ الْمَنْهُوَكِ

وَسْتَعْرِفُ فِي الْبَحْرِ كُلَّ أَحَدٍ وَالْأَيُّهَا الْغُرَّتُ عَرَّضْتُ بِقَبِيحَتِهِ لِكُلِّ ضَرْبٍ وَزَنَا

اووزنا وجمع و من لم يقتل فيه كل مصرع غيبي مصرعا كاملا ومنه ما يصح
 اى خالفته ١٣ ترجمه ١٤

وتغيراً واحداً ما تشتمل على بعض الكلمة والمؤمن ما توقف على آخره والمخلع

الآخر من قبلة البحر الأول من المصراع الأول يسمى صدره والآخر منه عرضته والأول

١٦٦
 من الثاني ابتداء والاخر عجزا وضربا وما سوا ما حشوا او الجواز الاول من لمصر اعين
 المعرفه ١١

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

[illegible]

سید سہیل حسین بدایونی نے لکھی ہوئی یہ کتاب مسرت و سرور کے ساتھ سن جیما بچ پبلشرز، نئی دہلی اور لاہور

الفصل الثالث في الفروع والتشويق

[illegible][illegible]

الفن الاول فى العروض

الفصل الثالث في الفروع المغيرة

قولہ: لا یفرض فیہ
 ثانی اس سبب سے
 اولاً کیونکہ
 بقض فیہ ثانی
 السبب اور ان
 فی التورہ او
 السبب کی تفسیر
 ثانیہ فقط
 فیما بان کان
 زائد فی اول
 الاکان و فی
 اول

فَجَلَّ أَوَّلُ الْكُفْرِ فَشَكَلَ أَوَّلُ الْعَصْبِ فَقَصَّ أَوَّلُ الْفِعْلِ لَازِمَتُهُ

في اواخر الاودوار غلبا انا بالزيادة وهي ابا من حرف الى الرابعة في صدر
 الابيات ١٢
 عم الاربعة اقسام ١١
 ويسمى الاصناف الخمسة
 الخمسة

الصدر واليمين في ابتداء الابداء فخرهم وهو معتبر معنى لا وزنا و

سبب خفیف علی آخر الوتد المجموع فتر فیل و تحرف ساکن علیہ فتمیل

او علی آخر السبب الخفیف فتسبیح واما بالنقصان و

اما اسقاط اسباب تخفيف من الآخر فمردود و اسباب التقييل من الوسط

فقطيف والوئيد الجوع من الآخر عذ او الوئيد المفروق منه فصل او الحمر
من الاصل قطع الشعر

السابع التحريك في السبع أو حره السبع فوقف أو التحريك في السبع

منه نضرو من الوديع المجموع قطع ومنه استعيتش واول الوديع الصدر

صدر الركن محمد بن يوسف اسماؤه على النرج سيمي بذلك في الطويل

والمعارب يموني أو أفر حصبت مع العيص في الطويل والمتنقار
من كل غلوم ای کسور

اعلقت فيه ١٣ قورا عصبه زهره الجوسه من المعده والاضار منه ولا امتحون بالعين

1. *Chlorophyll *a** and *Chlorophyll *b** were determined by the method of Arar and Collins (1971) using a Shimadzu 1601 UV-Visible Spectrophotometer.

الفصل الخامس في تفصيل الجواهر وغيرها

صیحه مجروده و ضربها سالم مشاها

این ابن الفرافیه و الثانیة مخدوفه و لهما ثلثه ان شرب الاول مقصور
 کماست کانت فرار برای بی برای شام ۱۳ فاعلن ۱۴

مسألة لا يعز عن عيشه كل عيش مما في الزوال والثاني
ليكون له فيه ما يؤول إلى العيش

محذوف مثاله اعلم اني لكم حافظ بشايد ما كنت اوعاها والثناء
 فاعلم اني لكم حافظ بشايد ما كنت اوعاها والثناء

أبترشاله **أما الذي لا يفرق بينه وبين** أخرجه من كينس **وكان** والثالثة
جزء من نيت نه من الفان **وكان** براورد **وكان** كينس **وكان** ١٢

محدوفة ولها ضربان الاول مثلها قوله

حَتَّى نَهْدِي سَاقَهُ قَدِيمًا وَالتَّانِي اِبْرَاهِيمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا
 فِي حَقِّهِمَا سَاقَهُ قَدِيمًا وَالتَّانِي اِبْرَاهِيمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

تقصیم نمودند و غار را و جانشینان را و جانشینان را و جانشینان را
 می کنند اعدا نمودند و جانشینان را و جانشینان را و جانشینان را

وَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ مِنْكُمْ مَثَلًا ۖ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۖ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۖ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۖ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ

فَيُجَبِّكُ بِقَتْلِ + وَالْكَفِّ وَالشَّكْلِ حَيْثُ الْمَكْفُونِ لَكِنْ يُزَالُ

تو منما شخصبین و صالحین، ما القوا و استقاموا، بیت المشکول
مردم تو ما در رفاه پیش نیکو کاران ما دایم ایستاد و استقامت خواهند کرد ۱۱

صلواتك على خير خلق
صلى الله عليه وسلم
صلواتك على خير خلق
صلى الله عليه وسلم

فعل ماضی، فاعل، مفعول، قوس، فاعل، مفعول، ولس، مفعول

الفن الاول في العروض

خالد بن الوليد
عبد الله بن مسعود

کتابخانه عمومی
مکتبہ اسلامیہ
کراچی

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

اینست که در این کتاب

از این دو فنون میجویند

فأما علي بن الحسين

منها علم غيب
منها علم غيب

بیت فاعل
لحق ارجو متعلقین
عز و تن فاعل
مستقل

الفصل الخامس في تفصيل الجواهر وغيرها

الفصل الأول في العروض

وَالثَّالِثُ الْمَعْرِيُّ مِثَالُهُ وَإِذَا أَفْقَرْتَ فَلَا تَكُنْ مُتَحَشِّعًا وَتَحْتَمِلُ

والرابع المقطوع مثاله **وَإِذَا هُمْ ذُكِّرُوا** **وَالْإِسَاءَةُ** **الْأَشْرُ** **وَالْأَسَاءَةُ**

وہر گاہ ایتھان ادا کیلئے جسے را التوفیق علیہا کیلئے
زحافہ الاضمار و ہو حسن مثالہ ابی امر و میں خیر عین صبا شکر

وَأَحْسَنُ سَائِرِ الْمُصْطَلَحَاتِ وَالْأَوْقُفُصِ مَوْصُلًا مِمَّا لَمْ يَنْدُبْ عَنْكَ حَرَمُهُ

نصف ابراهیم و معانی ام نصف ابی را بنشیند ۱۲
بسیار و در زخم و نسیم و یخ و آتش و در قبح و مثاله و در قبح و مثاله

وَعَفَّتْ أَرْسُهَا إِنْ سُلِّتْ لَمْ تَحِبْ وَنَجْمُهُ الْأَصْبَارُ مَعَ الْقَطْعِ فِي الْوُجْهِ

مثاله: **وَأَذِيقْهُمْ إِلَىٰ النَّجَارِ لَمْ تَجِدْ** **وَقَدْ خَرَّ أَكْبُونُ كَصَالِحِ الْأَحْمَالِ**

[illegible]

والبواجل يس ستمين ووزر كار له فاربع ست طبا و سوس طبا و سوس طبا
 امنايه و خدر بني ووزر عشت اكل لاسن في الصيغ تاخر موع التديل

وہرے ہادی بھان کر دم کر کو شیریں دین سخی در کو و حرم و دوس سخی از بار بار بیان از لاف

افصل مع الفرج شماله ووقف شهيداً فاتهم وبقيتهم الى المقابر

والله اعلم بحقيقته حاضر سر آدم بآيات القرآن ودروهم ايندرا جوي مينا

[illegible]

ومع التبريل مثاله ^{١٢} كرتب الشقا عليه ما ^{١٣} هما له ^{١٤} تيسران ^{١٥} واخرل

مع التبريل مثاله ^{١٦} صمحو عن ابنك ان في ^{١٧} ايتيك ^{١٨} حذو حيتين ^{١٩} تكلم

ومع التبريل مثاله ^{٢٠} واجب اخاك اذا ^{٢١} عاك ^{٢٢} معا ^{٢٣} لبا ^{٢٤} غير

مجاوف ^{٢٥} هو لا يجوز الاذالة والتبريل في السدس ^{٢٦} الا ماشد خلافا للمؤكد

شاهد التبريل ^{٢٧} ذوا الحيا ^{٢٨} جارة ^{٢٩} فارحي ^{٣٠} جوارك ^{٣١} لا تترك ^{٣٢} في قضية

الاسكوار ^{٣٣} جارك ^{٣٤} هو شاهد الاذالة ^{٣٥} طابث ^{٣٦} خلا ^{٣٧} تلك ^{٣٨} لكم ^{٣٩} ام ^{٤٠} لا ^{٤١} بها

من ^{٤٢} طمير ^{٤٣} طاب ^{٤٤} الشوم ^{٤٥} من ^{٤٦} ابيم ^{٤٧} وشد ^{٤٨} الخمس ^{٤٩} وهو ^{٥٠} لمن ^{٥١} اصبح

وكان ^{٥٢} البطحى ^{٥٣} ملقى ^{٥٤} غير ^{٥٥} ذوى ^{٥٦} حصد ^{٥٧} واجز ^{٥٨} الخامس ^{٥٩} مضمر ^{٦٠} السادس

الخرج ^{٦١} وهو ^{٦٢} في ^{٦٣} اهل ^{٦٤} مفاعيل ^{٦٥} سنا ^{٦٦} وفي ^{٦٧} البناء ^{٦٨} حجر ^{٦٩} وله ^{٧٠} عرو

واحدة ^{٧١} سالمته ^{٧٢} وله ^{٧٣} ضراب ^{٧٤} الاول ^{٧٥} سالم ^{٧٦} مثاله ^{٧٧} عفا ^{٧٨} من ^{٧٩} آل ^{٨٠} ليلي

الشهنت ^{٨١} فالأطلاح ^{٨٢} فالعمر ^{٨٣} والثاني ^{٨٤} محذوف ^{٨٥} مثاله ^{٨٦} وما ^{٨٧} خي

السنن ^{٨٨} سب ^{٨٩} والطرح ^{٩٠} وغير ^{٩١} قولن ^{٩٢} نوبت ^{٩٣} شش

مفصلات ١٢
مفصلات ١٣
مفصلات ١٤
مفصلات ١٥
مفصلات ١٦
مفصلات ١٧
مفصلات ١٨
مفصلات ١٩
مفصلات ٢٠
مفصلات ٢١
مفصلات ٢٢
مفصلات ٢٣
مفصلات ٢٤
مفصلات ٢٥
مفصلات ٢٦
مفصلات ٢٧
مفصلات ٢٨
مفصلات ٢٩
مفصلات ٣٠
مفصلات ٣١
مفصلات ٣٢
مفصلات ٣٣
مفصلات ٣٤
مفصلات ٣٥
مفصلات ٣٦
مفصلات ٣٧
مفصلات ٣٨
مفصلات ٣٩
مفصلات ٤٠
مفصلات ٤١
مفصلات ٤٢
مفصلات ٤٣
مفصلات ٤٤
مفصلات ٤٥
مفصلات ٤٦
مفصلات ٤٧
مفصلات ٤٨
مفصلات ٤٩
مفصلات ٥٠
مفصلات ٥١
مفصلات ٥٢
مفصلات ٥٣
مفصلات ٥٤
مفصلات ٥٥
مفصلات ٥٦
مفصلات ٥٧
مفصلات ٥٨
مفصلات ٥٩
مفصلات ٦٠
مفصلات ٦١
مفصلات ٦٢
مفصلات ٦٣
مفصلات ٦٤
مفصلات ٦٥
مفصلات ٦٦
مفصلات ٦٧
مفصلات ٦٨
مفصلات ٦٩
مفصلات ٧٠
مفصلات ٧١
مفصلات ٧٢
مفصلات ٧٣
مفصلات ٧٤
مفصلات ٧٥
مفصلات ٧٦
مفصلات ٧٧
مفصلات ٧٨
مفصلات ٧٩
مفصلات ٨٠
مفصلات ٨١
مفصلات ٨٢
مفصلات ٨٣
مفصلات ٨٤
مفصلات ٨٥
مفصلات ٨٦
مفصلات ٨٧
مفصلات ٨٨
مفصلات ٨٩
مفصلات ٩٠
مفصلات ٩١
مفصلات ٩٢
مفصلات ٩٣
مفصلات ٩٤
مفصلات ٩٥
مفصلات ٩٦
مفصلات ٩٧
مفصلات ٩٨
مفصلات ٩٩
مفصلات ١٠٠

مفصلات ١٠١
مفصلات ١٠٢
مفصلات ١٠٣
مفصلات ١٠٤
مفصلات ١٠٥
مفصلات ١٠٦
مفصلات ١٠٧
مفصلات ١٠٨
مفصلات ١٠٩
مفصلات ١١٠
مفصلات ١١١
مفصلات ١١٢
مفصلات ١١٣
مفصلات ١١٤
مفصلات ١١٥
مفصلات ١١٦
مفصلات ١١٧
مفصلات ١١٨
مفصلات ١١٩
مفصلات ١٢٠
مفصلات ١٢١
مفصلات ١٢٢
مفصلات ١٢٣
مفصلات ١٢٤
مفصلات ١٢٥
مفصلات ١٢٦
مفصلات ١٢٧
مفصلات ١٢٨
مفصلات ١٢٩
مفصلات ١٣٠
مفصلات ١٣١
مفصلات ١٣٢
مفصلات ١٣٣
مفصلات ١٣٤
مفصلات ١٣٥
مفصلات ١٣٦
مفصلات ١٣٧
مفصلات ١٣٨
مفصلات ١٣٩
مفصلات ١٤٠
مفصلات ١٤١
مفصلات ١٤٢
مفصلات ١٤٣
مفصلات ١٤٤
مفصلات ١٤٥
مفصلات ١٤٦
مفصلات ١٤٧
مفصلات ١٤٨
مفصلات ١٤٩
مفصلات ١٥٠
مفصلات ١٥١
مفصلات ١٥٢
مفصلات ١٥٣
مفصلات ١٥٤
مفصلات ١٥٥
مفصلات ١٥٦
مفصلات ١٥٧
مفصلات ١٥٨
مفصلات ١٥٩
مفصلات ١٦٠
مفصلات ١٦١
مفصلات ١٦٢
مفصلات ١٦٣
مفصلات ١٦٤
مفصلات ١٦٥
مفصلات ١٦٦
مفصلات ١٦٧
مفصلات ١٦٨
مفصلات ١٦٩
مفصلات ١٧٠
مفصلات ١٧١
مفصلات ١٧٢
مفصلات ١٧٣
مفصلات ١٧٤
مفصلات ١٧٥
مفصلات ١٧٦
مفصلات ١٧٧
مفصلات ١٧٨
مفصلات ١٧٩
مفصلات ١٨٠
مفصلات ١٨١
مفصلات ١٨٢
مفصلات ١٨٣
مفصلات ١٨٤
مفصلات ١٨٥
مفصلات ١٨٦
مفصلات ١٨٧
مفصلات ١٨٨
مفصلات ١٨٩
مفصلات ١٩٠
مفصلات ١٩١
مفصلات ١٩٢
مفصلات ١٩٣
مفصلات ١٩٤
مفصلات ١٩٥
مفصلات ١٩٦
مفصلات ١٩٧
مفصلات ١٩٨
مفصلات ١٩٩
مفصلات ٢٠٠

الفصل الاول في العروض

مناجیل ۱۴ منہ
مناجیل ۱۵ منہ
مناجیل ۱۶ منہ
مناجیل ۱۷ منہ
مناجیل ۱۸ منہ
مناجیل ۱۹ منہ
مناجیل ۲۰ منہ

سفا عیالین کنه اکی سفا عیالین
شماره بیست و هفت

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين
الطاهرين

وفاقی تعلیمی کونسل
پنجاب

مفتاحہ مفتاحین مفتاحین

مفتی قاضی محمد رفیع

۲۰
پیشین

مفتاح السالكين وخير
المرشدين

مجلس علمیه

مستشفى
مستشفى

مفعول فاعل

فوقین سنو عمر
تقطیب میں لایا گیا

۲۶
مغول

الفصل الخامس في تفصيل الحج وغيرها

البرادول في العرض

[illegible]

و هو صالح مشاهد فطما لما وطما لما وطما لما سقي كبق خال و كطما و فني

پس اگر سید و دراز رسد و دراز رسد کوس پیدان او پست مالک و مقام او انوار شود

منیدانید مرا که پسر خاهاشما ام ۱۳ منقطن ۱۲

نہایت مادی ہوسے بزرگتر از حد مناف از روی ۱۲ فطرت ۱۲

[illegible]

لا خیر فیما کنتم عنّا تسرونہ ان کان لا یخرجی لیوم خیر ویدخلہ التذلیل
خیریت در کسک باز دشت از ما فخر ودا اگر کسی خیر ندیشد بشود از دو
بروز خیر

عند المتأخرين ومنه **و** لا يدرى استخوذ مثل النجان ضمنتها علم
والضمان آتوا به عليه السلام

المُعَانِي وَالْبَيَانُ، وَحُلُولُ الْخَبَرِ إِلَى الْوَحْدِ، وَجَوَازُ السَّلَامَةِ

مكافئة الثامن. الرابطة هي: فالعلماء يتفاوتون في البناء

ما من محمد مائة من آل الله أو من آل محمد أو من آل آل الله

و در جبر و کفر و حق و باطل و غیره که در این کتاب مذکور است

مشارکت کنندہ ہوں البتہ جو بعد از القطر مشاء و ماویہ السحاب

والثانی مقصود متاخر الی الخ السخاوی عن مالک و ابنه قد طال حسنی
برسان سخاوی، اربابین بر سید بن ابی عمیر کہ تحقیق دراز شد حسن بن
فاصلہ ۱۳

شفا کامله
عاطله
مطلوبه
طریق
نفع
منافع
کمال

فصل اول در بیان احوال و حال

الفصل الخامس في تفصيل الجوى وغيره

وَأَمَّا بَنُو إِسْرَءِيلَ فَهَدَّيْنَاهُمْ لَنُكَلِّمَهُم بِتَلَاوتِ آيَاتِنَا ۖ فَهَدَّيْنَاهُمْ لَنُخْرِجَنَّهُمْ لَمَّا جَحَدُوا بِآيَاتِنَا فَكُنَّا مُتَعِزِّينَ ۚ

مثالہ ۱۲: حضرت داریسؑ کی مثال آیات الرزق والثلث مجذوب

عروضاً محذوفة و محذوفه و ضراباً لك متالفاً بوسن الحرب التي
خاؤرت فيهم سدي اهلها الرخيشة في الله امرهم بمرجع المدينه فم

عليه السلام يا باء الكاف وهو صالح مثاله الكسوف من اوجاب
 بروسه كسوف الشمس

[illegible][illegible]

الفصل الخامس في تفصيل الجہد وغيرها

[illegible][illegible]

موقوف مشالہ از زمانہ امی لایر می مشالہ الشراون فی شام
زمانہ امی مشوقہ فی بیستہ سالہ از ادوخی سیند کان و شام
فاطمان

وَالثَّالِثُ جَعَلَ مِثْلَهُ

۵۵ **قَالَ وَكَمْ مِثْقَالِ الْقُرْآنِ** **۵۶** **قَالَ قَدْ أَبْلَغْتَ شَأْنَهُ** **وَالْأَنبِيَاءُ**
 گفت چقدر مثقال قرآن است **۵۶** گفت که بزرگوار شد کار او و انبیا
 خدایا که سوره بود که اولش بازم تحقیق رساند که این قرآن که با ما است
 خدایا که سوره بود که اولش با ما است **۵۷** **قَالَ قَدْ أَبْلَغْتَ شَأْنَهُ** **وَالْأَنبِيَاءُ**
 گفت که بزرگوار شد کار او و انبیا **۵۷** گفت که بزرگوار شد کار او و انبیا

بنا، و انزلت الالواح عمنه، والثاني صلواته
يا ايها النبي اذ انت في حرمك فاستمع الى ما يقول
عن الناس فانهم لا يسمعون بك شيئا من شيء

۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴۷۲
 ۴۷۳
 ۴۷۴
 ۴۷۵
 ۴۷۶
 ۴۷۷
 ۴۷۸
 ۴۷۹
 ۴۸۰
 ۴۸۱
 ۴۸۲
 ۴۸۳
 ۴۸۴
 ۴۸۵
 ۴۸۶
 ۴۸۷
 ۴۸۸
 ۴۸۹
 ۴۹۰
 ۴۹۱
 ۴۹۲
 ۴۹۳
 ۴۹۴
 ۴۹۵
 ۴۹۶

الفصل الخامس في تفصيل الحق وغيرها

مفتاح

١٠٠

اطلاعات جنسی

۱۰۰

5

و نام بنفعلین

عالم

مفتی محمد رفیع

0193

...

علمی و ادبی

ان فاعلہ و مفعولہ

فقط

انجمن

[illegible]

منہ سے یہ غلطی ہو گئی ہے

عامر بن قاع بن جابر بن
فلفل بن جابر بن جابر بن

مکتبہ اسلامیہ
۱۰۰، احمدیہ روڈ، لاہور

[illegible]

الْوَحْشُ بَصَلْتُ الْخَيْلَ رَحِبَ لُبَايَ مُحَمَّدٍ الثَّانِيَةِ مَوْقُوفَ مَسْنُوكِ خُزْ

وَلَمْ يَسْعُدْ سَعْدِي زحافه الجنب في غير الضرب الاول هو صالح
 خرميشه ام سعد كه تاش سعدى ١٥
 نقطنه خايل ١٦
 ١٧

والطی فی حسن مثالہ ان سیمیرا ارمی عشیرتہ بدقد جدیو ادونہ وقد انقوا
تحقیق رومیر سعید کنانید امارت خودا کہ خط زده شدند بغیر خود تحقیق

رَجُلٌ عَلَى حَاجَةٍ وَالْحَبْنُ مَعَ الْوَقْفِ فِي الْمَنُوكَةِ تَسَالَهُ لَمَّا اتَّقَوْا
أَنْزَلُوا مِنْ شَرْفِهِ ١٢ فَوَلَانِ ١٣

حلول الخبث الطحى واجبل في غير عروضة ضرب الاولين مكانه

۵۴. وادعيني في كل ايام
كريميتك يا ذا الجلال
والاكرام فاعلم ان
الانسان لا يستطيع ان
يخلص نفسه بنفسه
فاجعلني يا رب
من الذين يذكرون
فكرتك يا ذا الجلال
والاكرام

و اما در این باره که بعضی از نویسندگان گفته اند که

الفن الاول في العروض

[illegible]

مثال ۱۰: یا عمر! تم نے مومن ہوا کہ اور تم نے لیکن زمین کے دے ہو وہو الفی

والتسكُّلُ في غير ضربٍ من بوقيع مثاله **حرمتمك** أسماءُ بعد وصاياها
 محمود كذا في معشوقه اسماء بعد وصاياها

فَأُجِبَتْ كَثِيرًا بِخَيْرٍ وَأُتِشِعَتْ فِي الْضَرْبِ الْأَوَّلِ مِثَالُهُ إِنْ

وَجِيءَ بِمَنْعَةٍ كَرِيمَةٍ مُسْتَقْدِمَةٍ مَعَهُمْ خَيْرٌ مِنْهُ فِي أَعْرَاضِ الْكَلْبِ فِي

نوم من سمه داران بزرگ اند قد و قامت بزرگی شان ان احبار اند ۱۲
التصريح بالغير وشذ في غير و قوله ۱۳ و من غير ذرا هب قسيس ۱۴ ستورها

في جانب الحركات والخبر: ر مع الحذف في الضرب مثله **وَالْمِثْلُ** **مَا**

در جانب محراب
ایستاد و عباد را
در حلقه اعلیٰ و فی
العرش

در میان شب روزه و بامداد روزه هر قوم در سن هر کس نامشروع است

در میان این سخن که آن زمان در موضع اراک جمع بودند

ادامی را ربیب علی حمله و اسلحه مولد و ناعین بنی سیرس

الحجرو دسر بمساله لوزايم حليمي نوادي السترم و دوين لون
اگرسيديده اجاي خرم! و ردل من البته سركو سركو شمارا تن

فاعلا تن ومانى ما بعده وبين من مس نفع لن والف فاعلا
 المحرف الثاني من سبب الذي بعده ١٣٥

[illegible]

یہ فرستادہ ہے۔

مفتی محمد رفیع الرحمن

مقدم بلعنی وقت

پیشہ کی ابتدا

تفصیل میں

فعل ماضی
فعل مضارع
فعل مستقبل

مختار من مسند

٢٨

۵۴

نصارى و عيسى
نصارى و عيسى

نصرتی ہو

فصل فی بیان فضائل حضرت علی

مفتی محمد رفیع الرحمن

فَاعْلَانِ مَنِيَّ

محرابی
منايا جمع
مشتق من

١٠٠

البفن الاول في العروض

[illegible][illegible][illegible]

فعلاتن و لویج
مشتس
فعلاتن لکلیک
وامر و نص
هه تقطینش
دو علق خاتون
یسیلما خاتون
علیاتن خاتون
ستون خاتون
منه دشت
برکات

الفصل الخامس في تفصيل الجور وخطره

نفس نفع من با اولوفا ملا

پیش روئی فیض الی

منزل ملکوتی میں جہانِ فانی سے
میں اپنے رب کے فضل سے

الغرض من هذا الكتاب

نیو یارک میں ایک ایسی تنظیم

منقولہ شدہ دستاویز

مؤلفین محمد رفیع

سبحانك يا ذا الجلال والإكرام

یابی است تعلیمش و یاد می دهد

سبحانك يا ذا الجلال والإكرام

مفتی محمد رفیع الرحمن صاحب دیوبند

[illegible]

وَأَسْتَعْمِلُ الْمَوْلَةَ مِنْ رُبْعَةِ مِثَالِهِ ۖ شَيْءٌ يُقَالُ السَّلَامُ مِنْ رُبْعِ مِثَالِهِ ۖ

عَلَى خَيْرِ خَلْقٍ رَفَعَ الْمِقَامَ السَّادِسَ عَشَرَ الْمُسْتَدَارَكَ وَهُوَ فِي الْأَوَّلِ

برابر و دست بخت تمام ۱۳۰۰
 فاعلین ثانیاً و فی البیناء شتمین و مسدود و له عرضان الاولی ستم

ولهاضررت احد سالم مشاله يا نبی عامر بن عبد الله بن مسعود

اُدخلتموهما والثانية صحبة مخزومة ولها ثلثة اضرال الاول اسعري مشال

قِفْ عَلَىٰ ذَا رِجْمٍ وَابْكِي بِنُزْنِ أَطَالِهَا وَالدَّمْرُ وَالشَّامُ مَزِيلٌ

نویسن بر خاوشان و گریه کن دیوان آثار خاندا و آثار آدیوان ۱۲
مشاله عذره در سحر حضرت اکرم محمد رسول الله ﷺ

اینست خاندان خاکی یهود کتاب که تحریر شده است آنها را با نام اعرود و منکر ذکر
 مشالیه و اشعریه و شیخ عمار و قزق کسانا الیه السلام و خاف

خانہ مشہور ہو گا۔ در شمع عاقلیت اختیار کیا ہے اور اپنے شیخ و مریدوں کو
 الخدیوہ جس پر مشالہ کے بیٹے کی حاضرت سے اس کی تعلیم حاصل کی۔

فعلین ۱۳
و لقطع من الساعه

فصل ۱۲
لے محبوب من دریاں دروچ مرا ورحم کن بدل من پس نشین

۱۰۷

۱۰۸

۱۰۹

۱۱۰

۱۱۱

۱۱۲

۱۱۳

۱۱۴

۱۱۵

۱۱۶

۱۱۷

۱۱۸

۱۱۹

۱۲۰

۱۲۱

۱۲۲

۱۲۳

۱۲۴

۱۲۵

۱۲۶

۱۲۷

۱۲۸

۱۲۹

۱۳۰

۱۳۱

۱۳۲

۱۳۳

۱۳۴

۱۳۵

۱۳۶

۱۳۷

۱۳۸

۱۳۹

۱۴۰

۱۴۱

۱۴۲

۱۴۳

۱۴۴

۱۴۵

۱۴۶

۱۴۷

۱۴۸

۱۴۹

۱۵۰

۱۵۱

۱۵۲

۱۵۳

۱۵۴

۱۵۵

۱۵۶

۱۵۷

۱۵۸

۱۵۹

۱۶۰

۱۶۱

۱۶۲

۱۶۳

۱۶۴

۱۶۵

۱۶۶

۱۶۷

۱۶۸

۱۶۹

۱۷۰

۱۷۱

۱۷۲

۱۷۳

۱۷۴

۱۷۵

۱۷۶

۱۷۷

۱۷۸

۱۷۹

۱۸۰

۱۸۱

۱۸۲

۱۸۳

۱۸۴

۱۸۵

۱۸۶

۱۸۷

۱۸۸

۱۸۹

۱۹۰

۱۹۱

۱۹۲

۱۹۳

۱۹۴

۱۹۵

۱۹۶

۱۹۷

۱۹۸

۱۹۹

۲۰۰

۲۰۱

۲۰۲

۲۰۳

۲۰۴

۲۰۵

۲۰۶

۲۰۷

۲۰۸

۲۰۹

۲۱۰

۲۱۱

۲۱۲

۲۱۳

۲۱۴

۲۱۵

۲۱۶

۲۱۷

۲۱۸

۲۱۹

۲۲۰

۲۲۱

۲۲۲

۲۲۳

۲۲۴

۲۲۵

۲۲۶

۲۲۷

۲۲۸

۲۲۹

۲۳۰

۲۳۱

۲۳۲

۲۳۳

۲۳۴

۲۳۵

۲۳۶

۲۳۷

۲۳۸

۲۳۹

۲۴۰

۲۴۱

۲۴۲

۲۴۳

۲۴۴

۲۴۵

۲۴۶

۲۴۷

۲۴۸

۲۴۹

۲۵۰

۲۵۱

۲۵۲

۲۵۳

۲۵۴

۲۵۵

۲۵۶

۲۵۷

۲۵۸

۲۵۹

۲۶۰

۲۶۱

۲۶۲

۲۶۳

۲۶۴

۲۶۵

۲۶۶

۲۶۷

۲۶۸

۲۶۹

۲۷۰

۲۷۱

۲۷۲

۲۷۳

۲۷۴

۲۷۵

۲۷۶

۲۷۷

۲۷۸

۲۷۹

۲۸۰

۲۸۱

۲۸۲

۲۸۳

۲۸۴

۲۸۵

۲۸۶

۲۸۷

۲۸۸

۲۸۹

۲۹۰

۲۹۱

۲۹۲

۲۹۳

۲۹۴

۲۹۵

۲۹۶

۲۹۷

۲۹۸

۲۹۹

۳۰۰

۳۰۱

۳۰۲

۳۰۳

۳۰۴

۳۰۵

۳۰۶

۳۰۷

۳۰۸

۳۰۹

۳۱۰

۳۱۱

۳۱۲

۳۱۳

۳۱۴

۳۱۵

۳۱۶

۳۱۷

۳۱۸

۳۱۹

۳۲۰

۳۲۱

۳۲۲

۳۲۳

۳۲۴

۳۲۵

۳۲۶

۳۲۷

۳۲۸

۳۲۹

۳۳۰

۳۳۱

۳۳۲

۳۳۳

۳۳۴

۳۳۵

۳۳۶

۳۳۷

۳۳۸

۳۳۹

۳۴۰

۳۴۱

۳۴۲

۳۴۳

۳۴۴

۳۴۵

۳۴۶

۳۴۷

۳۴۸

۳۴۹

۳۵۰

۳۵۱

۳۵۲

۳۵۳

۳۵۴

۳۵۵

۳۵۶

۳۵۷

۳۵۸

۳۵۹

۳۶۰

۳۶۱

۳۶۲

۳۶۳

۳۶۴

۳۶۵

۳۶۶

۳۶۷

۳۶۸

۳۶۹

۳۷۰

۳۷۱

۳۷۲

۳۷۳

۳۷۴

۳۷۵

۳۷۶

۳۷۷

۳۷۸

۳۷۹

۳۸۰

۳۸۱

۳۸۲

۳۸۳

۳۸۴

۳۸۵

۳۸۶

۳۸۷

۳۸۸

۳۸۹

۳۹۰

۳۹۱

۳۹۲

۳۹۳

۳۹۴

۳۹۵

۳۹۶

۳۹۷

۳۹۸

۳۹۹

۴۰۰

۴۰۱

۴۰۲

۴۰۳

۴۰۴

۴۰۵

۴۰۶

۴۰۷

۴۰۸

۴۰۹

۴۱۰

۴۱۱

۴۱۲

۴۱۳

۴۱۴

۴۱۵

۴۱۶

۴۱۷

۴۱۸

۴۱۹

۴۲۰

۴۲۱

۴۲۲

۴۲۳

۴۲۴

۴۲۵

۴۲۶

۴۲۷

۴۲۸

۴۲۹

۴۳۰

۴۳۱

۴۳۲

۴۳۳

۴۳۴

۴۳۵

۴۳۶

۴۳۷

۴۳۸

۴۳۹

۴۴۰

۴۴۱

۴۴۲

۴۴۳

۴۴۴

۴۴۵

۴۴۶

۴۴۷

۴۴۸

۴۴۹

۴۵۰

۴۵۱

۴۵۲

۴۵۳

۴۵۴

۴۵۵

۴۵۶

۴۵۷

۴۵۸

۴۵۹

۴۶۰

۴۶۱

۴۶۲

۴۶۳

۴۶۴

۴۶۵

۴۶۶

۴۶۷

۴۶۸

۴۶۹

۴۷۰

۴۷۱

۴۷۲

۴۷۳

۴۷۴

۴۷۵

۴۷۶

۴۷۷

۴۷۸

۴

[illegible][illegible]

الساكنين ^{١٢} في ^{١٣} الزحل ^{١٤} شمس ^{١٥} على ^{١٦} النجوم ^{١٧} على ^{١٨} النجوم ^{١٩} على ^{٢٠} النجوم

والساكنين ^{١٢} في ^{١٣} الزحل ^{١٤} شمس ^{١٥} على ^{١٦} النجوم ^{١٧} على ^{١٨} النجوم ^{١٩} على ^{٢٠} النجوم

المكرار خلافاً للجزم إذا كان من كلمة الروي حقيقة أو حكماً ولم يبدل ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

من العزلة والفتحة قبله رَسَّ والقافية مؤسسته والتأسيس الدليل ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

متلازمان فلذا استغنى بالمؤسسته عما شمل الخيل ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

شيئاً منها فجردة وأن تحقه مدة أو ما حساكتة بلا فصل فوصل والقافية ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

موصولة أو مدة بعد ما، الوصل المتحرك فخرج والحركة قبله ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

نفاد والقافية مخزجة وإن لم يلحقه شيء منها فغير موصولة ومخرجة ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

وأكثر الحروف في قافية خمسة وأكثر الحركات أربعة وأتت بها وحده ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

ووحدة الفصل الثاني في حدود القافية وأنواعها وأدق ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

علم ما سبق أن القافية لا بد لها من الساكنين فإن لم يكن ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

بينها حرف فامته أدف وإمكان متحرك فمتواتر أو متحرك ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

فتبارك أو ثلثة فمتراكبة أو أربعة فمتساوية ^{١٢} ^{١٣} ^{١٤} ^{١٥} ^{١٦} ^{١٧} ^{١٨} ^{١٩} ^{٢٠}

والساكنين ^{١٢} في ^{١٣} الزحل ^{١٤} شمس ^{١٥} على ^{١٦} النجوم ^{١٧} على ^{١٨} النجوم ^{١٩} على ^{٢٠} النجوم

والساكنين ^{١٢} في ^{١٣} الزحل ^{١٤} شمس ^{١٥} على ^{١٦} النجوم ^{١٧} على ^{١٨} النجوم ^{١٩} على ^{٢٠} النجوم

الفن الثاني في القافية

الفصل الثالث في عيوب القافية

[illegible][illegible]

الفصل الثاني في القافية

الفصل الثالث في جود القافية

في الزد شوق را که در میان ملک غریب نشاند مرا باین بعضی افتاد شد پس هم فخر و تکرار کردیم در این مقام

را دانا بود
که در بعض
نشاند را
بسیار طول
بدان که در وقت
آوردند
نشاند را
شوق را
کافی است
نشاند را
شوق را

۴۰

مخبر من عیون عین + وأصبح رأسه مثل اللجين + الثالث سنا
الحجرو وهو اختلافه فقط جمع الفتحة والضمه او جمع الفتحة والكسرة وهو
هائز الرابع سناد التوجيه وهو اختلافه جمع الحركتين المختلفتين قبل
المتقيده والاقرب عده عينا ومنه ^{من البيت} نحن في بيت الله أولى بالكتب
والذي لمصطف غير الكذب ^{من البيت} اهل الكذب والمقام ^{من البيت} والمحجب ^{من البيت} من صباه
على كل العرب الخامس سناد الاشباع وهو اختلافه جمع الحركتين
المختلفتين للذيل وهو جائز ومنه ^{من البيت} فابصير آيات يمين صباية
ومخفين آيات بطول السأور ^{من البيت} نعم بأجبت الأطلال شوقا كفى به
من الشوق ^{من البيت} إلا نبي غير طاهر ^{من البيت} والثام العديم السناد أطلق لسمي
باء والتقيح فقط لضباطهم كما ان نقصان في رعاية القينا عصب
كذلك الزيادة في رعاية فضيلة الثامن ^{من البيت} الايطا وهو اعادة

من البيت
ان لم يكن
السناد في
عطفه يسمى
بأول البيت
ليس فيه
السناد في
سما في نصبا
جاء في البيت

والمنوك
لا بد من البيت
منه في البيت
من البيت
من البيت
من البيت
من البيت
من البيت

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل هذا الكتاب من كتب العلم والفضل على من عوذاً من الانبياء سيدنا محمد وآله وصحبه الذين هم
 التشديد على الذين كانوا بعد فلا يخفى على من لهم حظ وافر في فن الحسرو وضو القافية
 ان قد استتب الكتاب المسمى بحصول العروض الذي هو محل غوامضه كافية وشافية بل اننا لما لم نال
 ومنقده الفاضل الاجل المفتي محمد سعد السلازلت خموس افادات طالعته على رؤوس المسترشدين
 في الطبقة النظامية الواقعة في بلدة كنفور صيفت عن الفتن والشروا واخر بين الاولي
 ستة اربع وتسعين بعد الالف والمائتين من بحيرة رسول النطقين صلى الله عليه وسلم بعد ما
 الخافقين الى تعاقب الملوك

فَهَرِسَتْ رِسَالَةُ عَرُوضِ بَاقِافِيهِ

٢٣

مضمون صفحه	مضمون صفحه	مضمون صفحه
المقدمة في السبأى	١٥	الو افسر
الفن الاول في العروض	١٦	الكامل
الفصل الاول في الدوائر	١٩	الفرج
الفصل الثاني في القافية	٢٠	الرجس
الفصل الثالث في العروض	٢٢	الربل
الفصل الرابع في القافية	٢٣	السريع
الفصل الخامس في العروض	٢٥	المنسرح
الفصل السادس في العروض	٢٦	الخفيف
الفصل السابع في العروض	٢٩	المضارع
الفصل الثامن في العروض	٣١	المقتضب
الفصل التاسع في العروض	٣٢	
الفصل العاشر في العروض	٣٣	
الفصل الحادي عشر في العروض	٣٤	
الفصل الثاني عشر في العروض	٣٥	
الفصل الثالث عشر في العروض	٣٦	
الفصل الرابع عشر في العروض	٣٧	
الفصل الخامس عشر في العروض	٣٨	
الفصل السادس عشر في العروض	٣٩	
الفصل السابع عشر في العروض	٤٠	
الفصل الثامن عشر في العروض	٤١	
الفصل التاسع عشر في العروض	٤٢	
الفصل العشرون في العروض	٤٣	
الفصل الحادي والعشرون في العروض	٤٤	
الفصل الثاني والعشرون في العروض	٤٥	
الفصل الثالث والعشرون في العروض	٤٦	
الفصل الرابع والعشرون في العروض	٤٧	
الفصل الخامس والعشرون في العروض	٤٨	
الفصل السادس والعشرون في العروض	٤٩	
الفصل السابع والعشرون في العروض	٥٠	
الفصل الثامن والعشرون في العروض	٥١	
الفصل التاسع والعشرون في العروض	٥٢	
الفصل الثلاثون في العروض	٥٣	
الفصل الحادي والثلاثون في العروض	٥٤	
الفصل الثاني والثلاثون في العروض	٥٥	
الفصل الثالث والثلاثون في العروض	٥٦	
الفصل الرابع والثلاثون في العروض	٥٧	
الفصل الخامس والثلاثون في العروض	٥٨	
الفصل السادس والثلاثون في العروض	٥٩	
الفصل السابع والثلاثون في العروض	٦٠	
الفصل الثامن والثلاثون في العروض	٦١	
الفصل التاسع والثلاثون في العروض	٦٢	
الفصل الثلاثون في العروض	٦٣	
الفصل الحادي والثلاثون في العروض	٦٤	
الفصل الثاني والثلاثون في العروض	٦٥	
الفصل الثالث والثلاثون في العروض	٦٦	
الفصل الرابع والثلاثون في العروض	٦٧	
الفصل الخامس والثلاثون في العروض	٦٨	
الفصل السادس والثلاثون في العروض	٦٩	
الفصل السابع والثلاثون في العروض	٧٠	
الفصل الثامن والثلاثون في العروض	٧١	
الفصل التاسع والثلاثون في العروض	٧٢	
الفصل الثلاثون في العروض	٧٣	
الفصل الحادي والثلاثون في العروض	٧٤	
الفصل الثاني والثلاثون في العروض	٧٥	
الفصل الثالث والثلاثون في العروض	٧٦	
الفصل الرابع والثلاثون في العروض	٧٧	
الفصل الخامس والثلاثون في العروض	٧٨	
الفصل السادس والثلاثون في العروض	٧٩	
الفصل السابع والثلاثون في العروض	٨٠	
الفصل الثامن والثلاثون في العروض	٨١	
الفصل التاسع والثلاثون في العروض	٨٢	
الفصل الثلاثون في العروض	٨٣	
الفصل الحادي والثلاثون في العروض	٨٤	
الفصل الثاني والثلاثون في العروض	٨٥	
الفصل الثالث والثلاثون في العروض	٨٦	
الفصل الرابع والثلاثون في العروض	٨٧	
الفصل الخامس والثلاثون في العروض	٨٨	
الفصل السادس والثلاثون في العروض	٨٩	
الفصل السابع والثلاثون في العروض	٩٠	
الفصل الثامن والثلاثون في العروض	٩١	
الفصل التاسع والثلاثون في العروض	٩٢	
الفصل الثلاثون في العروض	٩٣	
الفصل الحادي والثلاثون في العروض	٩٤	
الفصل الثاني والثلاثون في العروض	٩٥	
الفصل الثالث والثلاثون في العروض	٩٦	
الفصل الرابع والثلاثون في العروض	٩٧	
الفصل الخامس والثلاثون في العروض	٩٨	
الفصل السادس والثلاثون في العروض	٩٩	
الفصل السابع والثلاثون في العروض	١٠٠	

تَدْلِيلًا بَرُوزِن مَفَاعِلِن مَفْعُولِن وَاِز رَمَل وَاِفِي سَلَمَاتِ مَوَسَّاتِ قَانَسَاتِ
 تَأْسَاتِ عَابِدَاتِ سَأَحَاتِ بَاسْكَانِ تَمَای قَانَسَاتِ وَاَسَاحَاتِ مَقِيلِ شَمِ اَوْزَنُ شَمِ وَاَكْتُمِ
 تَشْمَدُونِ شَمِ اَكْتُمِ هُوَلَا اَلْعَمَلُونَ هَرِكِ بَرُوزِن فَاَعْلَاتِن فَاَعْلَاتِن مَفَاعِلِن
 ذَوْبَارِ وَاَكْرَامِ قَانَسَاتِ وَاَسَاحَاتِ دَامَتُونِ خَوَانِدِ بَرُوزِن فَاَعْلَاتِن سَا لَمِ خَوَانِدِ
 وَاِز رَمَلِ مَحْزُولِن تَنَالُوا اَلْبَرَحَ حَتَّى تَقْفُو عَمَّا تَحْتَوُونَ بِالْاَسْكَانِ بَرُوزِن فَاَعْلَاتِن
 فَاَعْلَاتِن فَاَعْلَاتِن فَاَعْلَاتِن مِثْلُ الَّذِي اَنْفَضَ نَهْرُكَ وَرَفَعْنَا لَكَ بِاَسْكَانِ
 طَهْرِكَ وَذَكَرَكَ بَرُوزِن فَاَعْلَاتِن فَاَعْلَاتِن فَاَعْلَاتِن مِثْلُ تَمَاسِدِ اَوَامِدِ بِالْاَسْكَانِ
 بَرُوزِن فَاَعْلَاتِن فَاَعْلَاتِن فَاَعْلَاتِن مِثْلُ مَشْطُورِ اَوْسُو كُنْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ
 بِالْاَسْكَانِ بَرُوزِن فَاَعْلَاتِن فَاَعْلَاتِن فَاَعْلَاتِن وَاِز سَرِيعِ وَاَنْبَتَتْ مِنْ
 زَوْجِ بَرِجٍ بِالْاَسْكَانِ بَرُوزِن مَفَاعِلِن مَفْعُولِن فَاَعْلَاتِن مِثْلُ اَلْيَوْمِ اَلْمَلَكُ لَكُمْ وَكُنْكُمْ
 بَرُوزِن مَفْعُولِن فَاَعْلَاتِن مِثْلُ اَلْاَسَاعَةِ شَيْ عَظِيمٌ بِالْاَسْكَانِ بَرُوزِن مَفْعُولِن
 مَفْعُولِن فَاَعْلَاتِن مِثْلُ نَصْرٍ مِنْ اَنْدِ وَفَجَّ قَرْنِيبٌ بِالْاَسْكَانِ بَرُوزِن مَفْعُولِن
 فَاَعْلَاتِن اِز مَنَسْرَحٍ يَأْتِيهَا النَّاسُ اَتَمُّ الْفَقْرَ بِالْقَصْرِ بَرُوزِن مَفْعُولِن فَاَعْلَاتِن
 مَفْعُولِن اِز خَفِيفٍ مِثْلُ اَرَانِيَّتِ الَّذِي يَكْذِبُ بِالذِّينِ فَذَاكَ الَّذِي يَنْتَعِشُ اَبْرِيمُ
 بِالْاَسْكَانِ بَرُوزِن فَاَعْلَاتِن مَفَاعِلِن فَاَعْلَاتِن مِثْلُ فَاَعْلَاتِن مِثْلُ
 فَاسْتَقِيمُوا اَلْيَدِ وَاسْتَغْفِرُوا بِالْاَسْكَانِ بَرُوزِن فَاَعْلَاتِن مَفَاعِلِن مَفَاعِلِن اِز
 مَضَارِعِ مَحْزُولِن وَكُنْ فِيهَا خَالِدُونَ بِالْاَسْكَانِ بَرُوزِن مَفَاعِلِن فَاَعْلَاتِن مِثْلُ

سَلَمَاتِ
 قَانَسَاتِ
 تَدْلِيلًا
 بَرُوزِن
 مَفَاعِلِن
 مَفْعُولِن
 فَاَعْلَاتِن
 مِثْلُ
 اَلَّذِي
 اَنْفَضَ
 نَهْرُكَ
 وَرَفَعْنَا
 لَكَ
 بِاَسْكَانِ
 طَهْرِكَ
 وَذَكَرَكَ
 بَرُوزِن
 فَاَعْلَاتِن
 فَاَعْلَاتِن
 فَاَعْلَاتِن
 مِثْلُ
 تَمَاسِدِ
 اَوَامِدِ
 بِالْاَسْكَانِ
 بَرُوزِن
 فَاَعْلَاتِن
 فَاَعْلَاتِن
 فَاَعْلَاتِن
 مِثْلُ
 مَشْطُورِ
 اَوْسُو
 كُنْ
 بِرَبِّ
 الْعَالَمِينَ
 بِالْاَسْكَانِ
 بَرُوزِن
 فَاَعْلَاتِن
 فَاَعْلَاتِن
 فَاَعْلَاتِن
 وَاِز
 سَرِيعِ
 وَاَنْبَتَتْ
 مِنْ
 زَوْجِ
 بَرِجٍ
 بِالْاَسْكَانِ
 بَرُوزِن
 مَفَاعِلِن
 مَفْعُولِن
 فَاَعْلَاتِن
 مِثْلُ
 اَلْيَوْمِ
 اَلْمَلَكُ
 لَكُمْ
 وَكُنْكُمْ
 بَرُوزِن
 مَفْعُولِن
 فَاَعْلَاتِن
 مِثْلُ
 اَلْاَسَاعَةِ
 شَيْ
 عَظِيمٌ
 بِالْاَسْكَانِ
 بَرُوزِن
 مَفْعُولِن
 مَفْعُولِن
 فَاَعْلَاتِن
 مِثْلُ
 نَصْرٍ
 مِنْ
 اَنْدِ
 وَفَجَّ
 قَرْنِيبٌ
 بِالْاَسْكَانِ
 بَرُوزِن
 مَفْعُولِن
 فَاَعْلَاتِن
 اِز
 مَنَسْرَحٍ
 يَأْتِيهَا
 النَّاسُ
 اَتَمُّ
 الْفَقْرَ
 بِالْقَصْرِ
 بَرُوزِن
 مَفْعُولِن
 فَاَعْلَاتِن
 مَفْعُولِن
 اِز
 خَفِيفٍ
 مِثْلُ
 اَرَانِيَّتِ
 الَّذِي
 يَكْذِبُ
 بِالذِّينِ
 فَذَاكَ
 الَّذِي
 يَنْتَعِشُ
 اَبْرِيمُ
 بِالْاَسْكَانِ
 بَرُوزِن
 فَاَعْلَاتِن
 مَفَاعِلِن
 فَاَعْلَاتِن
 مِثْلُ
 فَاَعْلَاتِن
 مِثْلُ
 فَاسْتَقِيمُوا
 اَلْيَدِ
 وَاسْتَغْفِرُوا
 بِالْاَسْكَانِ
 بَرُوزِن
 فَاَعْلَاتِن
 مَفَاعِلِن
 مَفَاعِلِن
 اِز
 مَضَارِعِ
 مَحْزُولِن
 وَكُنْ
 فِيهَا
 خَالِدُونَ
 بِالْاَسْكَانِ
 بَرُوزِن
 مَفَاعِلِن
 فَاَعْلَاتِن
 مِثْلُ

طَلَبًا هَذَا أَرَادَ أَنْ يَنْبَغِيَ أَنْ يَرْتَجِعَ وَافِي كَيْدَ عَرُوضٍ وَضَرْبِشْ فَعُولٍ مَفْعُولٍ
 وَبَاقِي أَرْكَانِ تَفْعُلٍ بِإِمْفَاعٍ لَوْ لَمْ يَكُنْ لَوْ لَمْ يَكُنْ لَوْ لَمْ يَكُنْ لَوْ لَمْ يَكُنْ لَوْ لَمْ يَكُنْ
 فَاعِلُنْ بِأَسْمَاءٍ أَمَّا هِيَ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ أَمَّا هِيَ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 فَمَرْبُوعٌ وَتَجْنِيزٌ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ أَمَّا هِيَ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 أَوْرَدَهُ وَبِئْسَ دِكْرَانِ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ أَمَّا هِيَ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 سَمَاعِلُنْ جِهَارًا زَنْجٍ مَجْزُوعٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ أَمَّا هِيَ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 مَوْجُودٌ جِهَارًا دُومٌ دَرَبِيَانِ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ أَمَّا هِيَ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 بَرُوزُنْ عَرُوضِي دَرَجِدْ شَعْرٌ دَاخِلٌ غَيْبِيَتُنْ بَايِدُ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 تَعْدُوزُنْ رَا حَتَبَارُ كَرِهَ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ أَمَّا هِيَ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 صَادِرٌ شَدِيدٌ بِأَسْمَاءٍ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ أَمَّا هِيَ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 بَيْتِي نَدَارُنْ بَلَا فُكُورُ وَيُوزُونِي سِرْمِيَزُنْ وَيُنِيرُ تَابِرَ آيَاتٍ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 لَازِمُ الْوَلُوقِ وَمَا عَلِمْنَا شَعْرًا مَبْنِيًّا لَهُ أَزَا فَرَا شَعْرٌ نِيَسْتُنْ صَادِقٌ نِيَايِدُ وَجَسَانُ الْهَمْدُ
 دَرِغْرَانَةُ عَامَرُهُ خُودِيرِنْ كَلَامُ اعْتِرَاضِي قَوْمِي سَاخْتَهْ هَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 مَحَلٌ تَابِلٌ هَسْتُ زَبْرَا كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 وَجُوبُ الشَّيْءِ أَنْ كَرَامَاتُ شَعْرِي أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ أَلَسْتُ كَيْدَ هَيْئَةٍ مِنْ هَيْئَةٍ بِأَسْمَاءٍ
 هَمْتُ مَسْكُومُ الزَّانِ كَلَامٌ بِأَسْمَاءٍ مَعَانِي بِدَلُولِ الْفَاظِ ثَانِيَا بِالْعَرَضِ مَقْصُودٌ بِالذَّاتِ
 آيَاتُ قُرْآنِي تَابِلٌ مَعْنِي بَرَاوَتُ أَنْدَارُ تَوْشِيرُ وَمَوَاعِظُ وَأَحْكَامُ وَمِثَالُ حِكَايَاتِ نِهَايَتِ كَارِشِي

لَمْ يَكُنْ لَوْ لَمْ يَكُنْ

که این دو علام الغیوب بحکم و هو کل شیء علیم موزونیت کلام خود را نیز میداند لکن بی
 کلاش برای این زن نبوده است بل برای منی مقصود باقی ماند و اینجا اشکالی دیگر و آن اینست
 که اگر شاعری بالفرض قصائد و غزلهای خود تعدد نکند و بگوید که قصائد و غزلهای من کوی
 داخل شعر نباشند حال آنکه من نمی توانم تسلیم نمیکند و جابش آنست که عدم تعدد در یکد
 مصرع البتة مسلم است اما در اشعار بسیار متحد الوزن القافیه مسلم نیست از اینجا است
 علیه السلام من قال ثلثة ابیات فهو شاعر و ابرق فارس و فقه اللغة محی آرد که شعر کلام موزون
 مقفی و ال علی معنی و یکون اکثر من بیت و آنما قلنا هذا لان جائزاً اتفاق شرط واحد
 بوزن و شبه وزن شعر عن غیر قصد و دلیل عدم قصد آنست و کائنات قول الله تعالی
 ما علمناه شعر و ما یمنی له و قوله اشعر اذ یثبعم الغا وون الهم تراهم فی کل ویهیمون
 و انهم یقولون لا یفعلون و نیز حسن شعر بدون بهالغات و تخفیلات مختصره موجب
 انقباض انبساط نفوس حاصل نمیکرد و و اینمعانی شایان ساحت مقدس سالت شایان
 و از اینجا است که درخیل شاعران نامی مولانا نظامی فرزند خود را بطریق مو عظمت سیر
 و شعر بیچ و در فن او و زبان کذب و دست حسن او و و لهذا نقل کرده اند که
 اگر ایما شعر کسی حکایت میفرمودند الفاطش القدیم و تاخیر داده از وزن شعری
 می انداختند چنانکه موسیت که روزی اشعور عالم فرموده کفی بالشد و الشیب لک انی
 بعضی از اصحاب عرض کردند شاعر چنین گفته است کفی بالشد و الشیب لک انی
 و همچنین دزدی مصرع عبد الدین واحد که این است و یا تیکه لا اخبار لک انی تم زود

با اینطور نقل فرمودند: و یا تیک من کم تر و ذی بالاً اخبار بعضی از حاضرین عرض کردند که
 یا رسول الله! شاد فرمودند: ما انا بشاعر و این کلام صریح است در عدم تعذیر اگرچه
 در نقل کلام غیر از وزن مضایقه فرمودند و چگونه تعذر آن میفرمودند و جماعتی از شعرا مثل
 اخفش و امثال او بر آنند که رجز در نحو شعر داخل نیست و شک نیست که انچه از آنحضرت
 سوز و جان و جهد و کرم و پند و اندرز از رجز است فلا اشکال ایضا جوهر سوم در بیان بجزر و تنه و پند و
 و رای ساز و ده گانه مشهوره باید دانست که از بجزر و تنه یکی قریب است که آنرا یوسف
 عروضی نیشاپوری که اولاً بتالیف عروض عجم پرداخته است بعد و صد سال از خلیل
 ساخته و آنرا با این نام سیمی کرده اند یعنی در زمان قریب پیدا شده است یا قریب
 با مضارع یا نرج در ارکان چهلش مفاعیلن مفاعیلن فاعلاتن و در استعمال مکفوف و فاعل
 یا اعراب یا مکفوف اعراب عروض ضربالم ۵ باران که زمین پاک شسته اند
 چون کردل من غم می نشوید و بروز مفعول مفاعیل فاعلاتن ۶ مثال اعراب عرب
 سالم ضرب الم ۵ شمشیر برنده کف دهنده و خود هر چه جزین بود محال است ۶ بروز
 مفعول مفعول فاعلاتن مفعول مفعول فاعلیان مثال اعراب مکفوف عروض ضرب مکفوف
 ۵ بامردم ناسازگار طبع ۶ بیچاره شود مرد سازگار ۶ بروز مفعول مفاعیل فاعلاتن
 و اخف ابیات مکفوف باشد ۵ فغان از این زلفین تا بار ۶ فروشته زیارت
 بروز مفاعیل مفاعیل فاعلاتن و این بحر نوزده متاخرترین و گسست کذا فی المعیار دوم
 جدید که بر چهار وزن یزید شیروان بر آورده و آنرا بر چهارمیری و غیره نیز گویند و شش فاعلاتن

فاعلاتن مستغفلن و بکترین اوزنش مخبون است مثالش ۵ چو قدرت گرچه صنوبر کشد بر تن
نمود چون قدس و صوفی بر روزن فاعلاتن مفاعلن سوم مثالش که
بعد قریب بشاکلت و شباهت او در ارکان حادث گردیده حملش فاعلاتن مفاعلن
مفاعیلن و اخف ابیاتش مکفوف بمقصود باشد مثالش ۵ یا غم شده ام در شب بچوژ
زان سبب که نشد در محب و دره بر وزن فاعلات مفاعیل فاعلان این هر سه بحر را
و عجم مقبول داشته اند چهارم عروض بر وزن مفاعیلن چهار بار و آخر مقبول
الطویل نیز گویند و صاحب معیار اگر چه اشعار از آمدن اشعار در تازی بر وزنش سبب
سکالی و دیگران از امر و انقیس نقل کرده اند و آن این است ۵ اَلَا یَا حَیُّ فَاکْبِیْ عَلَیْ
فَتَدِیْ لِمَکْنِیْ وَ اِثْلَافِیْ لِمَا لِیْ بِالْمَاجِدِ وَ جُودِیْ خَطِیْئَتِیْ بِلَا دَاوُصِیَّتِیْ تِلْکَا دَاوُصِیَّتِیْ
قَدِیْمَا اَخَا عَزِزٍ وَ مَجْدِیْ وَ در فارسی خود محقق علام از بهرامی نقل کرده ۵ نگار می گویند
روداد ز من دل من ۵ من بیدل چگونه از بوسه ستانم ۵ پنجم بر وزن مفاعلاتن بار کن
سالم چهار بار و این انا می ننهاد اند مثالش ۵ اگر بدانی که منیو چو نم ۵ مرادین غم
رواندار می آمانین زن بحقیقت از جرم مرع مخبون مفاعل از کامل موقوف مفاعل است و
ابو عبد الله قرشی به بحر دیگر از ابهر منعکسه استخراج کرده و اهل فن مثلین مرا می خسی سبب اندراج
آنها در بحر مشهور مقبول داشته اند کذا فی حدائق المعجم نقلا عن غایة العروضیین قریب که این
بحر نه گانه بر دو و تد مجموع و چهار و تد مفروق مشتمل است بعکس بحر و ابهره شبیه
که بحر شش تنبل بر چهار و تد مجموع و دو و تد مفروق باشد و لهذا این در ابهره منعکسه ۵

۵
 تاجدار باش ای حکیم
 پس گویین بر
 که درین سال
 غم و درویشی کن
 دل خود را بیکو
 و سببش کرده
 بودم قدم انداختم
 و سپیدم کاردار
 ضلوع کردم ای حکیم
 باز قدم نهادم
 و رفت بزرگ بودم

اول صریح حملش در دائره مضاعفین فاع لاتن و بارست اخفا بیا تشد و وزن
یکی مکفوف مثالش **م** محو هیچ در دیار بنا کاره کند یار بنا کار دل فکاره بروز
مضاعف فاعلات فاعلان و بار و این بحقیقت از بحر نرج مکفوف شتر مقبوض
بیرون می آید بروزن مضاعف فاعلن مضاعفان آری این وزن بسبب اختلاف ارکان
و تفاوت وزن مجوزست و وزن وم اخرب مثالش **م** امروز کرد یارم قصد لشکر
تا گشت جانم از مردش بر آید بروزن مضاعف فاعلاتن فاعلان و بار و این بیت
بحقیقت از مضارع اخرب شتر محو بیرون می آید بروزن مضاعف فاعلاتن فاعلن
فع دوم کبیر حملش در دائره مضاعفات مضاعفون و سبکترین اوزن شش سطر
مثالش **م** آن گار خوب چه سیم قن نرودی خویش در نهان نبودیم بروزن فاعلاتن
مضاعفون و این وزن بحقیقت از وافر اجم مضاعفون بیرون می آید بروزن فاعلن مضاعفون
مضاعفون و مخبون بدل نیز آید مثالش **م** دلم بر یکی ترک با بر و آن نغم کرد و تیما
چو غفران بروزن مضاعف مضاعف فاعلان و این بیت بحقیقت از نرج مکفوف مقبوض
بعینه سوم بدل حملش در دائره مضاعف فاعلن فاعلن و سبکترین اوزن شش سطر
مثالش **م** نگار من سوار من بسفر شد بهمیر و دو سر کشتان جهان در بروزن مضاعف
مضاعف فاعلاتن و این بیت بحقیقت از کامل موقوف موقوف بیرون می آید بغیر تبدیل تغییر
چهارم قلبی حملش در دائره فاعلاتن فاعلاتن مضاعف فاعلن و اخفا اوزن مکفوف
مقصودست مثالش **م** اسی صنم زهی کش که من نیست این جفا کن تا که نیست

۵۰
آنکه از فاعلاتن
فاصله اخفا کنند
تا تن بروزن صح
ماند

۵۱
ای غلام و چاکر
دست از بند او
در ادبها مانست

چهارم

چهارم چهارم در بیان تعدد اوزان شعر واحد که با استخراج راقم الحروف بعض اشعار را
 بر پنجاه و پنج وزن توان خواند و این صنعت را مستلکون گویند باید دانست که اهل فن
 این تعدد را تا چهار بحر ضبط کرده اند امثلۀ ذو بحرین این است ای بت شمشاد تو
 سیمبر سوس می سنگین دل و ناصر بان ای نخل از قد تو سر چمن منفل از خط تو بشک
 و همد شعر مثنوی کاتبی سیمی مجمع البحرین که در قصه ناطق و منطوق گفته از همین قبیل است
 بل شملیه و قافیه نیز از انجاست فارغ جان گرمی رفتار و به آفت دل نرمی
 گفتار او و جلا ایات مثنوی الهی شیرازی نیز ازین نوع است از این است ای همه
 عالم رتوبی شکوه در غمت خاک در تو پیش کوه مهر یک ازین اشعار بر بحر مل مقصور
 یا مخدوف بروزن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن یا فاعلان بشلع حرکات اضافت
 و تشدید ال قد و بر بحر سرج مطوی مکسوف یا سو قوف بروزن مفتعلن مفتعلن فاعلن
 یا فاعلان بدون شبلع حرکات و تشدید قد توان خواند امثال اشعار بر بحر است
 سلمان ساجی گوید لب تو حامی لولو خط تو مکرر لاله شب تو حامل کوکب تو با خط لاله
 از بحر بحرین شمرن سالم بروزن مفاعیلن هشت بار و از بحر مل شمرن مخبون بروزن فاعلاتن
 هشت بار و از بحر محبت مخبون مفاعیلن فاعلاتن چهار بار و همچنین این شعر
 حر خط تو سنبل و بر جان تن تو غیرت کما قد تو روف و نوبستان لیکن ضرب یعنی رکن اخیر
 در وزن این شعر از مخرج مفاعیلان سخن و از رمل محبت فعلی نیست همچنین این شعر
 که کرده ام بجای تو که نیستم سزای تو نه از هوای نیکوان بری ستم برای تو

رفت

از بحر پنج شتمن مقبوض در بحر شتمن مخبون کمال شتمن قوس هر یک بر وزن فاعلن بهشت
و محقق طوسی در معیار الاشعار این بیت عربی را ۵ اشتمع ربی یا ابن الدنيا محل خیر
تزد حسنا از چهار بحر یعنی کفوف مخبون سکن بر بحر مطوی سکن بر مل مخبون سکن و سنج
مکفوف مخفف تجویز کرده و زیادت بر چهار بحر تصریح اسامی بحور در کتابی دیده نشد
لیکن صاحب مجمع الفوائد میگوید این خبر و شعری بر هفت یا هشت وزن گفته است
زائد از این دیده نشد مگر شعر مذکور نقل نکرده و راقم الحروف هنوز بر آن شعر در اعجاز خسرو
و غیره اطلاعی نیافته و همچنین رشید و طوطا در حدائق السحر میگوید احمد منشور
در مختصر خود بیتی آورده است که برسی و آند وزن توان خواند و آن بیت را نقل نکرده
و لهذا صاحب مجمع الصنائع به نقل کلامش گفته است چون رشید و طوطا آن بیت
ذکر نکرده حل براغراق توان کرد و راقم الحروف گوید چون علامه رشید و طوطا در فن ادب
و بلاغت آنقدر مرتبه علیا میدارند که علامه تفقازانی در طول و شرح مفتاح استناد
باورده است کلامش بمبالغه صحیح خواهد بود و معنی اکثرت اوزان بقدر مذکور مستبعد
بل اندازان تصور چنانکه خواهی دانست و راقم الحروف در بعض اشعار فیضی یازده
وزن در بعض اشعار و چندی هژده وزن از پنج بحر استخراج کرده است شعری فیضی است
۵ ای خم ابرو ویتو تیغ جفا حلقه گیسوی تو دام بلا و وزن اول مفتعلن مستغفلن
و وزن دوم مفتعلن فاعلن هر دو از بحر سرج مطوی کسوف و وزن سوم فاعلاتن فاعلان
فاعلن از بحر زمل محذوف و وزن چهارم فاعلاتن فاعلاتن فاعلن از بحر مل مخبون محذوف

وزن پنجم فاعلاتن مستفعل فاعلن از بحر خفیف محذوف وزن ششم مفتعلن فاعلن
 مستفعلن از بحر شرح مطوی مکسوف وزن هفتم مفتعلن فاعلن مفتعلن از بحر مذکور
 وزن هشتم مفتعلن فاعلن تفعّلن وزن نهم مفتعلن فاعلن مفتعلن هر دو از بحر بسیط مخمّر
 مطوی وزن دهم مفتعلن فعلن مستفعلن وزن یازدهم مفتعلن فعلن مفتعلن هر دو از بحر
 بسیط مخمّر مطوی مخمّون و شعر و صنفی که هر ده وزن از پنج بحر در آن استخراج کرده شد
 اینست ۱ نرگس جادوی تو آهوی چین ۲ نافه آهوی تو خال جبین ۳ وزن اول
 مفتعلن مستفعلن فاعلان وزن دوم مفتعلن مفتعلن فاعلان هر دو از بحر شرح مطوی
 سو قوف وزن سوم مفتعلن مستفعلن فاعلن وزن چهارم مفتعلن مفتعلن فاعلن هر دو از بحر
 مکسوف از بحر مذکور وزن پنجم فاعلاتن مستفعلن فاعلن از بحر خفیف محذوف
 وزن ششم فاعلاتن مستفعلن فاعلان از بحر مذکور مقصور وزن هفتم فاعلاتن فاعلان
 فاعلان از بحر مل مقصور وزن هشتم فاعلاتن فاعلاتن فاعلان از بحر مذکور مخمّون
 مقصور وزن نهم فاعلاتن فاعلاتن فاعلن از بحر مذکور محذوف وزن دهم
 فاعلاتن فاعلاتن فاعلن از بحر مذکور مخمّون محذوف وزن یازدهم مفتعلن فاعلن
 مستفعلن وزن دوازدهم مفتعلن فاعلن مفتعلن هر دو از بحر شرح
 وزن سیزدهم مفتعلن فاعلن تفعّلان وزن چهاردهم مفتعلن فاعلن مفتعلن
 هر دو از بحر مکسوف نزال از بحر مذکور وزن پانزدهم مفتعلن فاعلن مستفعلن وزن
 شانزدهم مفتعلن فاعلن مفتعلن هر دو از بحر بسیط مخمّر وزن هیجدهم

مفتعل فاعل مستعملان فی وزن جدید مفتعل فاعل مفتعلان نیز و مطوی بقال از بحر مذکور
 و صاحب مخزن الفوائد بدیق التثاکر ده است که ادعای استخراج سبست پنج وزن است
 از آن که لیکن تصریح اوزان نبرد اخته و آن بیت این است **خطا کف تو یتم**
بر کف تو قص زرد که و فر تو ظل حق حق ظل تو کز و فر اما راقم الحروف بخواه پنج وزن
 از آن استخراج کرده هدیه خدمت ناظرین مینماید باید دانست که در کتاب تشدید و تخفیف
 کلمه ثانی جائز است بنا بر آن سبب اختلاف تشدید و تخفیف در لفظ خطا و کف و یم و
 فص که در این شعر واقع است و هم سبب اشباع حرکات اضافت و عدم اشباع آن
 اوزان مختلفه معروضی حاصل میشود و مؤلف اوراق بتصریح وزن مصرع اول حی پرواز
 مصرع ثانی را بر آن قیاس باید کرد پس بگویم شعر مذکور از بحر وافر شمن که
 بعضی عروضیان جائز داشته اند بر شش وزن موزون میدو اند تا اول مقطوف
 وزن مفاعله تن فاعلن چهار بار با تقطیع خطی گفته مفاعله تن می فاعلن کنی می فاعله تن
 قضی ز فاعلن دوم معصوب همه از کان بر وزن مفاعله تن هشت با تقطیع خطی
 کفقی مفاعله تن می فاعله تن کنی می فاعله تن قضی ز مفاعله تن و آری وزن
 اگر چه بعینه وزن بحر نرج سالم است لیکن باعتبار اصل مفاعله تنست سوم غضب همه از کان
 بر وزن مفتعلن هشت با تقطیع خطی گفته مفتعلن تو می بر مفتعلن کفقی مفتعلن تو قصر ز
 مفتعلن چهارم غضب معقول بترتیب بر وزن مفتعلن مفاعله تن خطا کف مفتعلن
 می فاعله تن کفقی مفتعلن قضی بر مفاعله تن می فاعله تن می فاعله تن بترتیب بر وزن

مفاعله تن

مفعول

مفعول چهار بار تقطیع خط یک کفی می باشد مفعول کفی بی مفعول تو قصیر مفعول
 ششم مفعول چهار بار تقطیع خط یک کفی می باشد مفعول کفی بی مفعول تو قصیر مفعول
 کفی بی مفعول تو قصیر مفعول و از بحر کامل ششم که متاخرین است مفعول کفی بی مفعول
 وزن و وزن می تواند شد اول ضمیر مفعول بر وزن مفعول چهار بار تقطیع
 خط یک کفی مفعول کفی بی مفعول تو قصیر مفعول دوم اجز بر وزن
 مفعول چهار بار تقطیع خط یک کفی مفعول کفی بی مفعول تو قصیر مفعول
 فعل ششم ضمیر همه ارکان بر وزن مفعول مثل رجز هشت بار تقطیع خط یک کفی
 مفعول تو قصیر مفعول کفی بی مفعول تو قصیر مفعول چهارم موقوف
 ارکان بر وزن مفعول هشت بار که تقطیعش در اوزان افرگه ششم مخزول
 ارکان بر وزن مفعول هشت بار تقطیعش گذشت ششم موقوف همه ارکان بر وزن مفعول
 تقطیع خط یک کفی فعلاتن بی فعلاتن کفی بی فعلاتن تو قصیر مفعول ششم موقوف
 علی الترتیب بر وزن مفعول چهار بار تقطیع خط یک کفی مفعول ششم موقوف
 بی مفعول تو قصیر مفعول ششم موقوف مضمرب بر وزن مفعول مفعول
 تقطیع خط یک کفی مفعول تو قصیر مفعول کفی بی مفعول تو قصیر مفعول ششم
 مخزول بر وزن مفعول چهار بار تقطیع خط یک کفی مفعول تو قصیر مفعول کفی
 بی مفعول تو قصیر مفعول ششم مخزول مضمرب بر وزن مفعول مفعول چهار بار
 تقطیع خط یک کفی مفعول تو قصیر مفعول کفی بی مفعول تو قصیر مفعول ششم

مضمون مرقع مرتب بروزن متفعل فعلاتن تقطیع خطیکفی متفعل ثبیر فعلاتن
 کفنی بی متفعل ثبیری فعلاتن دوازدهم مرقع مضمون مرتب بروزن فعلاتن
 مستفعل تقطیع خطیکفی فعلاتن ثبیر متفعل کفنی فعلاتن توفصیر متفعل سبیر
 موقوس مخزول ترتیب بروزن مفاعل متفعل چهار بار تقطیع قد سبق چیست اردم
 مخزول موقوس ترتیب بروزن مفاعل متفعل تقطیع کما مر یا نزد هم موقوس مرقع
 ترتیب بروزن مفاعل فعلاتن چهار بار تقطیع خطیکفی مفاعل ثبیر فعلاتن کفنی
 مفاعل ثبیری فعلاتن شانزدهم مرقع موقوس ترتیب بروزن فعلاتن مفاعل
 چهار بار تقطیع خطیکفی فعلاتن ثبیر مفاعل کفنی فعلاتن توفصیر مفاعل از بحر بحر
 شمن شیش وزن میتوان شد اول سالم بروزن مفاعل شست بار تقطیعش در
 وافر گذشت دهم مقبوض همه ارکان بروزن مفاعل شست بار تقطیع قد سبق
 سدهم سالم مقبوض ترتیب بروزن مفاعل مفاعل چهار بار تقطیع خطیکفی مفاعل
 ثبیر مفاعل کفنی ثبیری مفاعل توفصیر مفاعل چهارم مقبوض سالم ترتیب بروزن
 مفاعل مفاعل تقطیع خطیکفی مفاعل ثبیری مفاعل مفاعل کفنی ثبیری مفاعل
 توفصیری مفاعل ششم مکفوف با سالم بروزن مفاعل مفاعل تقطیع
 خطیکفی مفاعل ثبیری مفاعل کفنی ثبیری مفاعل توفصیری مفاعل ششم
 مکفوف با مقبوض بروزن مفاعل مفاعل چهار بار تقطیع خطیکفی مفاعل
 ثبیر مفاعل کفنی ثبیری مفاعل توفصیری مفاعل از بحر بحر شمن بروزن میتوان

باز

باز

اول سالم بر وزن مستفعلن به بار دوم مخبون همه ارکان بر وزن مفاعله به بار سوم سالم
 با مخبون بر وزن مستفعلن مفاعله به بار چهارم عکس آن بر وزن مفاعله مستفعلن به بار پنجم مطوی
 همه ارکان بر وزن مستفعلن به بار ششم سالم مطوی علی الترتیب بر وزن مستفعلن به بار هفتم
 عکس آن بر وزن مستفعلن مستفعلن به بار هشتم مخبون مطوی بترتیب بر وزن مفاعله
 مستفعلن به بار نهم عکس آن بر وزن مستفعلن مفاعله به بار دهم تقطیع اینهمه گذشت از بحر رمل
 بر هفت وزن میتوان خواند اول سالم بر وزن فاعلاتن به بار تقطیع خط کف فاعلاتن
 تویمی بر فاعلاتن کف فاعلاتن تو فی فاعلاتن تو فی فاعلاتن دوم مخبون همه ارکان بر وزن
 فاعلاتن به بار تقطیع شش گذشت سوم بتقدیم السالم علی المخبون بر وزن فاعلاتن
 فاعلاتن به بار تقطیع طاهر چهارم عکس آن بر وزن فاعلاتن فاعلاتن و التقطیع
 کما هم مخبون سالم بترتیب بر وزن فاعلاتن فاعلاتن به بار تقطیع خط کف فاعلاتن
 فاعلاتن تویمی بر فاعلاتن کف فاعلاتن تو فی فاعلاتن ششم مخبون به ترتیب
 بر وزن فاعلاتن فاعلاتن به بار تقطیع خط کف فاعلاتن تو فی فاعلاتن کف فاعلاتن
 فی فاعلاتن به ترتیب بر وزن فاعلاتن فاعلاتن به بار تقطیع
 خط کف فاعلاتن تویمی بر فاعلاتن کف فاعلاتن تو فی فاعلاتن از بحر خفیف ششم
 مخبون همه ارکان بر وزن فاعلاتن مفاعله به بار تقطیع خط کف فاعلاتن تو فی فاعلاتن
 کف فاعلاتن تو فی فاعلاتن تو فی فاعلاتن این بحر در فارسی غیر از مخبون استعمال نیست
 و از بحر خفیف ششم مطوی بر وزن فاعلاتن مستفعلن چهار بار تقطیع خط کف

نظایر

نظایر

للطبع المستقیم ان یرید علیها ما شاء ولا حاکم فی هذه الصنعة الا استقامته لطبع
 وتفاوت الطبائع فی شأنها معلوم لقد وجدت مکان القول ودر سبعة فکان
 وجدت لسانا قاطعا نقل هذا للناس فیما یعشقون مذاهب وکل الی ما یستقیم غیر
 جوهر خورشید در رسم خط عروض باید دانست که قاعده رسم خط عروضیان در تقطیع شعاع
 است که حروف ملفوظ را مینویسند و حروف مکتوب غیر ملفوظ را نمی نگارند پس گاهی
 بعض حروف را بر رسم معروف در خط را نیک کنند مثل نون تنوین مانند زید ن حرف
 شد مثل مذ و فرسخ راد و حرف الف حمد و مثل السنو و ادراد و الف تنوین
 و لفظ ادراد بر زیادت الف ثانی و لفظ که ویر را بر زیادت او و لفظ الاله و له و
 بهی نویسند و داود و رؤف را بد و او بد بی صورت داود و رؤف مکر در ثانی
 و او اول بحقیقت همزه است که بصورت او نوشته شود و امثال آن بسیار است و گاهی
 حذف کنند مثل همزه وصل نحو باسه و اضرب الف جمیع بعد او و نحو ضربوا و نون خفه
 و ما مخفی و او معدوله مثل دو خوان سه خوان که بر صورت بللاه و وضرب ضربوا
 د و خا و یخا نویسند و همان البصورت بها و خود را بصورت خد و علی هذا القیاس
 هر چه نیک بتلفظ دینی آید نمی نگارند و آلام تعریف را که بحرف دیگر مبدل شده ملفوظ باشد
 بصورت آن حرف نویسند مثلاً اضارب ابرشکل اضض ارب نویسند و بنا بر این قاعده
 قیاس آن بود که نون تنوین ابو مطر و عامر را که در تلفظ بود بدل شده بقانون بود
 بصورت او نوشته و همچنین نون تنوین صائر للزوال ابلا و نون تنوین در رس

جوهر خورشید

مستحکم را بهیم بل نون ساکن ابر حرف که مبدل شود مثل عنب که میم مثل برقی که بوا
ملفوظ میشود می بایست نوشت لیکن ابل فن بالاتفاق نون مذکور را اگر چه در تلفظ
مبدل شده بصورت نون مینویسند و همچنین مقتضای قاعده مسطور است که الف
حتی و متی و علی و حسی و خشی و یحیی و امثال آن بصورت الف نویسند که در تلفظ
همین است لیکن در کتب قدیمه معتبره که کتابت الف با مسطور بصورت اصلی آن می باشد
بشرطیکه آن کلمه منقطع شده با کلمه یا حرف دیگر نبویسته باشد و الا بصورت الف مینویسند
مثل آنکه لفظ نقول بعد حتی و متی آید و در قطع رکن از تا آغاز پذیرد و بگوید تا نقول بر
وزن فاعلات یا آنکه مثل کلمه دیگر نماید مثل کلوزا اصله کالوری که بالف نویسند اما عمر
موافق رسم خط معروف بود و یاد الف بحسب قوعش در اول و اوسط و آخر نوشته میشود پس
که در اول کن افتد طعنا بالف نویسند اگر چه در اصل بصورت حرف دیگر مرقوم شود مثل اهنه تا
اولنگ قوم اگر در اول کن افتد و گویند اکتوم بر وزن فعلاتن بالف نویسند و همچنین
بوی فو و سوی جفا و فا و اجفا بالف مرقوم میشود و قس علی لک و علی الله التوکل
فی المضائق و الممالک

خاتمه الطبع المحمد و المنه که کتابه اجواب فن عروض موسوم باسم تاریخی جواهر عروض
از افادات مولانا الاکرم مقتدا انانم مقبولان نگاه اله حضرت لانا مفتی محمد سعید صاحب
بایه تمام عاجز محمد عبدالرحمن در مطبع نظامی واقع کانپور او اخر ماه ربیع الاول سنه ۱۳۰۳ هجری قمری

بسم الله الرحمن الرحيم

اما بعد حمد الهی و نعت رسالت پناهی این رساله پیشکش بکبر کفایت ایجاد رباعی و در
 ارکان ده گانه اش مضبوط اوزان آن بهشتیاد و دو هزار و نهصد و چهل و چهار و این رساله
 را بمناسبت رباعی بر چهار فصل منقسم کرده شد فصل اول در بیان ایجاد رباعی گویند
 حدود مائه تا ربعه است و رودکی که اولاً قصاید غزلی و تنبیه و تنسیخ فارسی را از شری تاشیرو
 روزی از اعیاد در حسن آباد غزنین بطریق گلگشت میگشت ناگاه بر سر جماعت کودکانیکه
 گردگان میباختند و دل تماشایان را در گو حیرت می انداختند گذشت اتفاقی
 در انسیان کودکی بود خیلی شوخ و طعناز همه تن کرشمه و سرایا باز بدله سنج و لطیفه پرداز و رودکی
 شیفته او و فریفته اندازش گردیده مشاهده حرکتش مینمود چون آن فتنه روزگار گردگانها
 را درون گوانداخت از اتفاقات گردگانی از آنها بیرون گوانداده بانب گولطان گردیده
 کودک در نشاط آمده گفت غلطان غلطان برون دنا سرگورودکی را این قول موزونش
 نهایت مطبوع خاطر افتاد و زانش مفعول فاعل منفاعیل فعل از فروع نهج قرار داد و
 دیگر با او منضم نمود و شعرائی دیگر نیز برین وزن طبع آزمایها کردند و رفته رفته این وزن آنقدر
 مطبوع طبعان خاص عام افتاد که صدای زنان و شنیده بهتاج آن امن حجاب چاک کرد
 از خانما بیرون شتافتند ازینجهت او را ترانه نامیدند یعنی منسوب بسبوی ترو از آنجا که
 چیزی تر نسبت خشک مؤثر تر میباشد اندام را از آن مؤثر دارند و بعضی برانند که چون
 مودب اختر عرش گوید که ترو تازه بوده است اندام او را ترانه نام گذشتند فصل دوم در بیان

رباعی دارکان آن قدمای فارس تراند که از بهرج مرغ اخترع کرده اند چاربتی و در بهرج
سیگفتند و هر دو چهار کتی را قافیه لازم می شمردند اما متاخرین شای چون ایما صبح بهرج
نزد ایشان تیر و کست تراند را از شمش قرار میدهند و هر دو چهار کتی را مصرعی می شمردند
و مجموع را دو بیت و در مصرع سوم قافیه لازم نمیدانند و آنرا خصی نامند لیکن
نبودن قافیه در مصرع سوم لازم نباشد بل در بعضی از رباعیات در هر چهار مصرع
قافیه بود اما بر زبان عرب این وزن از فارسی منقول شده است در اصل نبود و برای تمثیل
بر یک ترانه تازی یک ترانه فارسی را گفتاسیر و د عالمی گوید ۵ لکن نظر بحضیفانها
من فرقته آن لضعفی کبی و ارتاع و قال لی اما قلت لکامایکنک الفراق یکینکا
یعنی هرگاه دیدمشوق جسم مرا ضعیف لاغر از فراق خود نماید برای ضعیف من گشت
و ترسید و گفت مرا آیا نگفته بودم ترا که ممکن نخواهد شد ترا فراق ممکن نخواهد شد
رباعی فارسی ۵ افتاد مر ابادل سکار تو کاره افگند درین دم دو گلنار تو نار به سن
مانده نخل پیش گلزار تو زار به با این همه درد و چشم خونخوار تو خوار به اما مثال آنکه مصرع
سومش قافیه ندارد در عربی اینست ۵ لا طاقه لی بذات الجفا و العجز یا من جلت و خلت
فی صدری انی انتم جفا الجفون لما عجزتم عنی و بقیت حائر فی امری یعنی بی طاقت
مرا باین جفا و فراق ای کسانی که فرو داده اند و خیمه زده اند و سینه مرا بطلکم کرده است
بر پیکما از وقتیکه غائب شده اید از من و باقی مانده ام حیران در کار خود و در فارسی اینست
۵ شیطان بچصیت می بهر راه پرسید ز من رباعی ناگاه ۵ در هیئت او دیدم

[illegible]

با نفس خودش اگر چه هر دو صریح متحد الوزن باشد لیکن هر ثنائی از آنها با ثنائیات دیگر
لا محاله وزنایا ترتیباً مخالف خواهد بود و هر گاه برای اجتماع سه مصرع با هر یکی از این یکصد
و چهل و چهار ثنائی هر یکی از اوزان دوازده گانه مذکوره منضم شود بقانون ضرب یکصد
و چهل و چهار و دوازده یک هزار و هفتصد و بیست و هشت ثنائی بهم رسد و صورت
ضرب اینست

۱	۲	۳	۴
۵	۶	۷	۸
۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱۳	۱۴	۱۵	۱۶

 و چون برای تکمیل رباعی با هر یکی از این اعداد هر
از اوزان دوازده گانه مسطور منضم شود از ضرب دوازده در اعداد مذکوره بیست هزار
و هفتصد و سی و شش رباعی حاصل آید و صورت ضرب اینست

۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸
۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴
۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰
۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶

 و همینقدر دیگر بر تقدیر ثنائی یعنی از اختلاطات دوازده گانه دیگر که در موقوف ضرب
آنها فاع یا فاعول بود تا مجموع آن بچهل یک هزار و چهار صد و هفتاد و دو و این همه در
صورتیست که هر چهار مصرع آن قافیه داشته باشد و اگر بنظر خواست اختلاط فاع و فاعول با فاع
و فعل در رباعیاتیکه مصرع سوم آنها موسوم بخصی متحد القافیه نباشد اعداد مختلاطه مصرع
که آخر آنها فاع یا فاعول بود یعنی یک هزار و هفتصد و بیست و هشت با دوازده مصرع سوم که آخر
فع یا فعل باشد ضرب کنیم بیست هزار و هفتصد و سی و شش رباعی حاصل گردد و صورت
ضرب در ماقبل گذشت و همینقدر در عکس آن یعنی آخر سه مصرع فاع یا فعل و آخر مصرع سوم
فاع یا فاعول باشد تا مجموعش چهل یک هزار و چهار صد و هفتاد و دو باشد و با مجموع سابقه
کنیز همینقدر است بهشتاد و دو هزار و نه صد و چهل و چهار میرسد که بیست چهار از آن متعلق الارباع
ست و بواقی مختلف و زنا یا ترتیباً متمم مخفی مانند که اوزان مختلط مذکوره از قبیل

احتمالات عقلیه هست بل از محتملات واقعیه که شعر بر آنها توان گفت و لهذا مولا
جای برای ضبط اوزان بست و چهارگانه شش رباعی فرموده که هر یک از این شش
بر چهار وزن مختلف که انعاما فی میزان الاقکار آری بعضی عروضیان گفته اند
جمع انخرب یا انحریم شاید لیکن بسیاری اثر شعر باک نداشته اند بل بعضی وزن
سبک انخرب را با ثقیل ترین اوزان خسریم جمع کرده و اوزان سبکین شعر
گفتم که دمان نداری ای سکینک چو گفتا دارم گفتم کو گفت اینک که بر وزن
مفعول مفاعیلین مفعول مفعولین مفعولین فاع آورده اما آنچه سیفی در
عروض خود از بعض عروضیان نقل کرده که اوزان رباعی تا بدیهه هزار میرسد مقصود
قلمش این در نهماست که از اختلاط اوزان بست و چهارگانه بر آورده شد بل
اوزان دیگر خارج از بست و چهارگانه و اختلاط آن است لهذا گفته اند از انجم است
مفعول مفاعیلین مفعولین فاعلین ظاهرست که این وزن در اوزان سطوره داخل نیست
اما چون این قوش مخالف تصریحات اهل فن است که اوزان بسطیه رباعی را منحصر در
بست و چهار داشته اند اعتبار را نشاید و کیفیت لاکه فعلین نزدشان در عروض ضرب
رباعی واقع نمیشود بل فعلین و فاعلین هر دو از ارکان رباعی مطلقا نیستند و آنچه
در مثالش آورده ام العاشق فی هواک ساهو ساهو آنهم و همی بیش نیست چنین
مصرع بر وزن مفعول مفاعیلین فاعلین می تواند که از اوزان بست و چهارگانه
مشهور است که اعتراف بسیاری ایضا فلا حاجه الی غیر ما هذا و لعل الامر یجرت بعد ذلک

خاتمه الطبع

الحمد لله که مجموعه رسائل سنگینه عینی عروض با قافیه و بحر و عروض رساله کفایت ایجاد و
 در حق عروض از اخادات جدیده عالم تحریر فاضل عظیم النظیر صاحب المجد و البجاه مولانا
 المفتی الحاج محمد سعید الله صاحب ظلک مشی و فرمایش و الاشاقب حکیم نظیر الدین صاحب اهتمام
 امیدوار مغفرت ایزد متعال محمد عبد الرحمن بن حاجی محمد رشید خان اخذ بها الله علیه
 و انظران در مطبع نظامی واقع کانپور با و اخر جلدی الاولی الله بهرجی بریده مقبول طابع خاص عامه

و جهتم بر خاتمه

برای سند این معنی که این مجموعه طبع مطبع نظامیست هر دو تن خط امضاء ثبت نموده شد

محمد رشید خان
 حاجی محمد رشید خان

صحت نامه مجبوعه رسائل عروض باقافیه

صفحہ	سطر	عناط	صحیح	صفحہ	سطر	عناط	صحیح
۳	۱۰	استقواء	استقواء	۵۷	۳	بنم	بنم
۱۲	۷	ارمقما	ارمقما	۵۹	۱	بنم	بنم
۱۳	۸	مخلفی	مخلفی	۶۰	۱۱	خطیکلفی	خطیکلفی
۱۴	۳	قوم	قوم	۶۱	۱	وزن اولی	وزن اولی
۱۵	۶	البازل	البازل	۶۵	۱۷	وی	دی
۱۶	۷	الخبر	الخبر	صحت نامه اشئ رسائل			
۱۷	۱۱	آعابتها	آعابتها				
۱۸	۱۱	تختلف	تختلف	۷۰	۵	الی	انی
۱۹	۵	شاهد	شاهد	۷۱	۲	خید	خید
۲۱	۸	المقطوعة	المقطوعة	۷۲	۳	راد	راه
۲۲	۷	مرحلی	مرحلی	۷۵	۲	وعن	دعن
۲۳	۷	مثل	مثل	۷۸	۳	مرؤ	مرعون
۲۴	۳	خلیلی	خلیلی	۸۰	۳	وحمی	ورحمی
۲۵	۸	مخلوق	مخلوق	۸۲	۱۳	شمال	شمالی
۲۶	۳	الدار	الدار	۸۳	۶	تخبرا	تخبدا
۲۷	۷	حلت	حلت	۸۴	۲	یاایهم	یاایهم
۲۸	۹	مثل	مثل	۸۵	۲	الشاعر	الشاعر
۲۹	۱۱	النقاص	النقاص	۸۶	۵	لشیشیر	لشیشیر
۳۰	۱۲	مولانا	مولانا	۸۷	۱	رواحه	دواحه
۳۱	۱۰	زمین	زمین	تمت			
۳۲	۱۲	جزین	جزین				
۳۳	۶	ازار	ازار				

